

**ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА
ОРГАНІЗАЦІЮ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У МІСЬКІЙ
ТА СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ**

Пангелова Наталія, Рубан Владислав
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»

Аннотація

В статье рассматриваются факторы, которые влияют на организацию физического воспитания младших школьников в городской и сельской местности. К таким факторам относятся как благоприятные, так и неблагоприятные: природно-климатические, социальные, экономические. Позитивными условиями сельской школы в этом смысле являются: жизнь людей в непосредственной близости к природе; способ жизни, связанный с повышенной двигательной активностью; отдалённость от транспортной загруженности большого города, агрессивной рекламы; более спокойный темп и ритм жизни; широкое использование народных традиций оздоровления; витаминизация питания и др. К негативным факторам, которые влияют на организацию физического воспитания в сельской школе, относятся: отсутствие оперативной квалифицированной медицинской помощи; чрезвычайная занятость родителей домашним хозяйством; асоциальный способ жизни многих семей, злоупотребление алкоголем; высокий уровень безработицы, снижение реальных доходов семей.

Ключевые слова: младшие школьники, физическое воспитание, факторы влияния, сельская и городская школа.

Annotation

The article deals with the factors which influence on organization of physical education of younger schoolchildren in city's and rural area. These factors include: positive and negative climate, social, economic conveniences. The positive conveniences of village school in this sense are: the life of people close to the nature; way of life mixed with increased moving activity; long distance from traffic load of big city; from aggressive advertising; more calm temp and rhythm of life; wide usage of folk recreational traditions; vitaminizations of food etc. Negative factors, which influence on organization of physical education in village school include: absence of operative qualifies medical help; emergence work of parents with domestic household; as social way of life of most families; alcohol addiction; high level of an employment; decrease of real income of family population.

Key words: younger schoolchildren; physical education; factors of influence; village and city school.

Постановка проблеми. Удосконалення процесу фізичного виховання підростаючого покоління сьогодні розглядається як одне із пріоритетних соціально-педагогічних завдань. Для зміцнення здоров'я учнів особливу роль відіграє застосування різноманітних раціональних рухових режимів і фізичних вправ оздоровчої спрямованості, які б задовольняли вимоги навчального процесу й відповідали закономірностям фізичного розвитку молодших школярів. Особливого значення набуває організація і проведення навчального процесу з фізичного виховання школярів з урахуванням регіону проживання, особливо – у сільській місцевості, де присутні соціально-економічні та екологічні умови, які є відмінними від умов проживання у містах [10, 11].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фізичний стан школярів в залежності від місця проживання, соціальних умов знаходиться у центрі уваги дослідників. При цьому як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці отримують доволі суперечливі результати. Так, результати досліджень Т.В. Сидорчук та ін. [9] свідчать про те, що сільські діти, у яких рухова активність є більшою, володіють вищим рівнем фізичної роботоздатності, у порівнянні з міськими школярами.

Дані інших авторів [13] говорить про те, що фізичний стан визначається особливостями економічного забезпечення сімей і найбільш високі показники роботоздатності виявлені у дітей, родини яких мають великі матеріальні прибутки.

М.В. Малінін [8], вивчаючи фізичний розвиток школярів центральних регіонів Росії, виявив, що сільські школярі (особливо – хлопчики) достовірно випереджають міських за усіма показниками фізичного розвитку. У дослідженнях В.С. Лавникович [7] отримані дані про те, що довжина і маса тіла, окружність грудної клітки в учнів сільської школи є нижчими, ніж в учнів міської школи.

Сучасні дослідження [9] фізичної підготовленості дітей 7 років, які мешкають в різних соціально-економічних і екологічних умовах (на прикладі Дніпропетровської області), показали, що сільські хлопчики мають достовірно кращі результати тестування у вправах «біг 1000 м», «піднімання тулубу в сід за 1 хв.», «згинання і розгинання рук в упорі лежачи», ніж хлопчики, які мешкають у місті. У вправах «біг 30 м» і «човниковий біг 4×9 м» результати тестування сільських хлопчиків також переважають, але не мають достовірних відмінностей. Автори [9] констатують, що міські хлопчики показали кращі результати у тесті на гнучкість. Дівчатка, які проживають у селі, показали значно кращі результати у всіх тестах фізичної підготовленості, окрім тестової вправи «нахил тулубу вперед з положення сидячи», яка характеризує рівень розвитку гнучкості.

Що стосується результатів досліджень стану здоров'я дітей, то їх більшість свідчить про те, що ситуація наближається до критичної: збільшується рівень загальної захворюваності, показники гострої і хронічної захворюваності, поширеність захворювань окремих органів і систем; погіршуються показники фізичного

і нервово-психічного розвитку; з'являються загострення, які раніше були нехарактерними для дитячого віку [3]. Особливе занепокоєння викликає погіршення стану здоров'я учнів молодших класів. За даними МОН України, абсолютно здорових учнів початкових класів на сьогодні лише 5 %. За період навчання в школі кількість здорових дітей знижується в 4-5 разів [1]. Такий стан вимагає нових підходів до зміцнення здоров'я і підвищення фізичного стану дітей [5]. У сучасних умовах найбільш ефективним і доступним засобом профілактики захворюваності, підвищення розумової і фізичної працездатності, проведення дозвілля школярів є фізична культура.

Мета – визначення факторів впливу на організацію фізичного виховання молодших школярів у міській і сільській місцевості.

Результати дослідження та їх обговорення. Фізичне виховання в сільській школі має свої специфічні особливості у порівнянні з міською школою. Практичний досвід свідчить про те, що система фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи не може залишатись незмінною. Вона безперервно розвивається. Джерелом цього розвитку є протиріччя між умовами життя суспільства, які змінилися; потребами людини і характером тих педагогічних впливів, об'єктом яких вона є.

У процесі змін соціально-економічної і політичної ситуації в Україні змінюються цільові установки системи фізкультурно-оздоровчої діяльності сільської школи, її завдання, форми і методи, технології організації спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи.

Як вже зазначалося, головними завданнями системи шкільного фізичного виховання є оздоровлення учнів. У цьому процесі пріоритетне значення належить руховій активності. Дослідники виділяють два види рухової актив-

ності: побутову і спортивну. На думку М.М. Безруких [2], рівень захворюваності, а також фізичного розвитку школяра практично не залежить від рівня побутової рухової активності. Спортивна рухова активність стимулює моторний розвиток школярів і сприяє більш ефективному використанню ними вільного часу. П.І. Храмцов [12] відносить побутову рухову активність до факторів, які сприяють розвитку м'язової сили і витривалості. На нашу думку, побутова рухова активність сільських школярів сприяє підвищенню їх аеробної витривалості.

Найбільш перспективним і методологічно доцільним ми вважаємо соціально-педагогічний підхід до побудови цілісної системи фізичного виховання та оздоровлення у сільському соціумі. Цей підхід заснований на положенні про те, що здоров'я людини, розвиток її організму багато у чому залежить від середовища, в якому вона проживає.

Говорячи про середовище, факторах його впливу на здоров'я людини, слід виходити з того, що рівень фізичного, морального, соціального здоров'я населення детермінується багатьма факторами, включаючи політичну та економічну стабільність, побутові умови, матеріальне забезпечення громадян, якість освіти.

Аналізуючи фізичний стан дітей, необхідно враховувати умови життєдіяльності людини у конкретному регіональному середовищі. Необхідно вивчати та аналізувати сприятливі й несприятливі природно-кліматичні, соціальні, економічні фактори, які обумовлюють здоров'я людини.

Сільське соціально-природне середовище з позиції еколого-оздоровчого та психо-емоційного комфорту життєзабезпечення людини відрізняється від міського у сенсі збереження та зміцнення здоров'я людини, має низку беззаперечних переваг і суттєвих недоліків.

Спочатку зупинимося на перевагах сільської школи. Як правило, екологічні проблеми в сільській місцевості постають найменш гостро порівняно з містами. Позитивними факторами у цьому сенсі є:

- життя людини у безпосередній близькості до природи, що дозволяє мешканцям села знімати стреси й нервові перенавантаження;

- спосіб життя, пов'язаний з підвищеною руховою активністю (піші пересування до школи і додому; робота у саду, городі; допомога батькам по домашньому господарству та ін.);

- віддаленість від транспортної завантаженості великого міста, агресивної реклами;

- більш спокійний темп і ритм життя;

- широке використання народних традицій оздоровлення, вітамінізація харчування;

- максимальне використання в процесі фізичного виховання оздоровчих сил природи (організація занять на відкритому повітрі; навчання плаванню на базі природного водоймища та ін.);

- можливість повноцінної реалізації програмного матеріалу з лижної підготовки, легкої атлетики, туризму тощо;

- невелика наповнюваність класів (10-15 дітей), що надає можливість здійснювати диференційований підхід, а отже, підвищувати результативність педагогічних впливів;

- статус школи на селі як освітньо-творчого центру;

- більша обізнаність сільських вчителів щодо родин учнів, що полегшує педагогу роботу з батьками.

З іншого боку, сільське середовище має і несприятливі для здоров'я людини фактори.

До них відносяться:

- відсутність оперативної кваліфікованої медичної допомоги у населених пунктах, віддалених від районних центрів;

- надзвичайна занятість батьків по домашньому господарству;

- асоціальний спосіб життя багатьох сімей, зловживання алкоголем;

- високий рівень безробіття, зниження реальних прибутків родин (за даними соціальних органів державної адміністрації Переяслав-Хмельницького району Київської області за 2014 рік, 48% населення має дохід менший 56 % від прожиткового мінімуму; 37,8% - проживає за межею бідності);

- незбалансоване харчування;

- низький рівень фізкультурно-оздоровчої роботи з населенням.

Крім того, як зазначає В.М. Хахуля [10], існує низка типових факторів, які впливають на ефективність організації і проведення занять з фізичного виховання у більшості сільських шкіл. До них відноситься: слабка матеріальна база; недостатній розвиток сфери додаткової освіти у задоволенні фізкультурних інтересів і вимог учнів; відсутність моніторингу фізичного розвитку учнів; відсутність чіткої системи в організації самостійних занять.

Дані наукової літератури вказують і на наявність проблем, які обмежують впровадження сучасної навчальної програми [1,10] у загальноосвітній процес сільської школи.

Результати дослідження [6,11] свідчать, що головними причинами, які заважають реалізації нової програми учителі фізичної культури визначають такі:

- недостатня кількість спортивного інвентарю та обладнання (33,3%);

- відсутність відповідного приміщення (22,2%);

- низький рівень фізичної підготовленості учнів (11,2%);

- недостатня кількість годин для вивчення предмета (11,1%);

- запропоновані методичні підходи не можна впровадити у навчальний процес у даному освітньому закладі (11,1%);

- велика завантаженість спортивного залу (11,1%).

Серед чинників, які не сприяють ефективному вирішенню освітньо-оздоровчих завдань фізичного виховання у сільській школі фахівці відзначають відсутність мотивації у заняттях фізичними вправами, а також – навичок здорової життєдіяльності [6, 10].

Соціологічне дослідження, яке було проведено В.М.Хахулею [10] дозволило виявити рівень знань учнів сільських шкіл у сфері збереження і зміцнення власного здоров'я, вивчення рівня їхньої фізичної активності і характеру зайнятості у навчальний і позанавчальний час.

Аналіз анкетних даних молодших школярів засвідчив, що:

- лише четверта частина молодших школярів знають, що здоров'я людини більшою мірою залежить від активного способу життя, оптимального рівня рухової активності;

- тільки 10% сільських дівчаток і 20% хлопчиків намагаються протягом дня виділити час для занять фізичними вправами;

- 15% дівчаток і 7% хлопчиків не займаються фізичними вправами;

- 25% дівчаток і хлопчиків витрачають на фізичні вправи не більше однієї години на тиждень, що свідчить про недостатній рівень рухової активності;

- більшість опитаних школярів віддають перевагу організованим заняттям фізичними вправами в процесі уроку фізичної культури.

Соціально-педагогічний підхід до проблеми оздоровлення дітей і підлітків дозволяє стверджувати, що у системі факторів, які впливають на стан їх здоров'я значне місце займає сімейне середовище.

Родинні відносини у значній мірі впливають на фізичний стан дитини. Взаємовідносини між батьками, їх поведінка, спосіб життя, соціально-побутові умови

життя, становлення до дитини, розуміння її проблем, характер занять з дитиною – всі ці фактори створюють середовище, яке сприяє або збереженню і зміцненню здоров'я дитини, або, навпаки, його руйнації. На жаль, більшість батьків сільського соціуму не мають уявлення про необхідний обсяг рухової активності для певного віку дітей, про вплив на їхній організм різних видів фізичних вправ та ін.

Все вищезазначене дозволяє говорити про необхідність невідкладної модернізації системи фізкультурно-оздоровчої роботи у сільській школі і поза нею, а також формування на селі здоров'язберігального середовища.

Висновки. Отже, фізичне виховання в сільській школі має свої специфічні особливості у порівнянні з міською школою. Ці особливості обумовлені недостатнім розвитком сфери додаткової освіти в задоволенні фізкультурних інтересів і вимог учнів. Також невелика кількість учнів сільської школи є фактором, який перешкоджає проведенню повноцінного процесу фізичного виховання, зокрема уроків фізичної культури. У багатьох сільських школах не організована оздоровча робота, а також не проводиться моніторинг фізичного розвитку учнів, немає чіткої системи в організації самостійних занять.

Що стосується навчально-виховного процесу загальноосвітньої міської школи, то він все більше перевантажується предметами, які розвивають розумову сферу, і при цьому не враховується зниження рівня фізичного розвитку сучасних дітей і погіршення стану їх здоров'я. У шкільній практиці спостерігається суттєве відхилення від цільових установок фізичного виховання і зведення їх до суто нормативних підходів, що не тільки суперечить ідеї формування гармонійно розвиненої особистос-

ті, але й погіршує, і без того, критичний стан здоров'я школярів.

Література

1. Арефьев В.Г. Теоретико-методичні засади диференціації розвивально-оздоровчих занять з фізичної культури учнів основної школи: авт. дис. ...докт. пед. наук (13.00.02-фізична культура, основи здоров'я) // В.Т. Арефьев. – Київ, 2015. – 35 с.
2. Безруких М.М. О мерах по сохранению и укреплению здоровья школьников / М.М. Безруких // Классный руководитель. – 2007. – № 5. – С. 5–18.
3. Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрямки й перспективи розвитку: зб. наук. пр. – Кіровоград: Поліграфічне підприємство «Ексклюзив-Систем», 2013. – 344 с.
4. Виленская Т.Е. Теория и технология здоровьесбережения в процессе физического воспитания младшего школьного возраста: автореф. дисс. ...докт. пед. наук / Т.Е. Виленская. – Краснодар, 2006. – 48 с.
5. Герасимова И.М. Нетрадиционные системы в укреплении здоровья / И.М. Герасимова, О.Т. Хасамутдинова // Инновационные направления рекреации, физической реабилитации и здоровьесберегающих технологий // Сб. ст. VI Межд. научн. конф 28-29. 11. 2013 г. – Харьков – Белгород – Красноярск. – ХГАФК. – 2013. – С. 34-46.
6. Гордійчук В.І. Структура вільного часу сільських та міських школярів / В.І. Гордійчук // Сучасні оздоровчо-реабілітаційні технології. – 2010. – № 5. – С. 126-130.
7. Лавникович В.С. Возрастная динамика показателей физической подготовленности младших школьников сельской местности / В.С. Лавникович, П.П. Новицкий // Тезисы VII Всероссийской конференции «Физическое воспитание и школьная гигиена». – М., 2011. – Ч.1. – С. 86-91.
8. Малинин В.М. Развитие системы физкультурно-оздоровительной деятельности сельской школы: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – «Теория и методика обучения и воспитания (социальная работа)» / В.М. Малинин. – Москва, 2009. – 157 с.
9. Сидорчук Т. Аналіз показників фізичної підготовленості та здоров'я дітей 7 років, які мешкають в різних соціально-економічних і екологічних умовах / Т. Сидорчук, В. Решетиллова, З. Анастасьева, К. Корабльов // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2014. – № 2. – С. 151-155.
10. Хахуля В.М. Підвищення ефективності системи фізичного виховання дітей середнього шкільного віку сільських шкіл / В.М. Хахуля, О.М. Бурла // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. – Чернігів, 2011. – Вип. 86. – Т.1. – С. 201-204.
11. Хахуля В. Культура здоров'я школярів 5-6 класів сільської місцевості / В. Хахуля // Спортивний вісник Придніпров'я. – 2012. – № 2. – С. 37-39.
12. Храмовцев П.И. Технологии формирования здоровьесберегающей среды в сельской школе / П.И. Храмовцев. – М.: Ротапринт ИПС, 2008. – 147 с.
13. Rokita A. Bawiac-ucze sie / A. Rokita, T. Rzepa. – Wroclaw, 2010. – 42 s.

